

ASPECTE PRIVIND VIAȚA COTIDIANĂ DIN BIHOR ÎN ULTIMII ANI AI REGIMULUI COMUNIST

Gabriel MOISA*

ASPECTS ABOUT THE DAILY LIFE OF BIHOR IN THE LAST YEARS OF THE COMMUNIST REGIME

Abstract

The last decade of the communist regime in Romania was a very complicated one due to the economic crisis that led to drastic reductions in the system of supplying the population with products necessary for daily living. This caused severe problems in the everyday life that was marked by the absence of food on the market, leading to serious health problems due to malnutrition. This situation developed gradually, but, by the end of the '80s, things turned for the worse.

Even if this aspect was known by the supervisory structures, the Securitate mainly, measures to improve the situation were taken only after the fall of the communist regime.

Under a continuous rumour about the "decadent" West which "exploited" Romania through its international financial institutions, primarily the International Monetary Fund and the World Bank, the population's expectations were very high at the beginning of 1989 when, on 31 March, 1989 at the meeting of the Political Executive Committee of the Central Committee of the Romanian Communist Party it was announced that Romania had managed to pay off its external debt.

Keywords: Communist regime, Bihor County, Daily life, The late 80s.

Istoria perioadei comuniste a României trebuie scrisă în spiritul adevărului, altminteri concluziile pot fi mult deformat¹. Cercetările istorice asupra perioadei sunt numeroase însă analize asumate critic fără a fi amprentate de epocă încă este greu să fie realizate. Studiul de față propune o discuție interesantă legată de politicile economice ale regimului comunist din ultimii săi ani și consecințele lor asupra unei părți a Transilvaniei, un teritoriu cu totul aparte al spațiului românesc², chiar și în vremuri de restriște³.

Ultima decadă a regimului comunist din România a fost una foarte complicată datorită amplificării crizei economice care a condus la drastice reduceri în sistemul de aprovizionare a populației cu produse necesare traiului zilnic. Toate acestea au creat mari probleme peisajului cotidian uman traduse în primul rând în lipsa alimentelor de pe piață care au condus la serioase probleme de sănătate cauzate de malnutriție. Acolo s-a ajuns însă treptat, iar spre sfârșitul anilor '80 lucrurile au devenit foarte grave.

---

* prof. univ. dr., Universitatea din Oradea, Muzeul Țării Crișurilor Oradea, gabimoisa@hotmail.com.

¹ Ioan-Aurel Pop, *Istoria, adevărul și miturile*, Editura Enciclopedică, București, 2014, passim.

² Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, *Istoria Transilvaniei*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, p. 15-395.

³ Ioan Bolovan, *Primul război mondial și realitățile demografice din Transilvania. Familie, moralitate și raporturi de gen*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015, p. 23-150.

Acest lucru era cunoscut însă de structurile de supraveghere, Securitatea în principal, și cu toate aceste măsurile de remediere a situației nu și-au făcut apariția până după căderea regimului comunist.

În contextul unei zvonistici continue legate de occidentul „decadent” care ar fi „exploatat” dur România prin intermediul organismelor financiare internaționale, în primul rând Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială, orizontul de așteptare a populației a fost unul foarte mare la începutul anului 1989 după anunțul făcut la ședința Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 31 martie 1989. Era vorba despre faptul că România a reușit să-și plătească datoria externă.

În cadrul acesteia Nicolae Ceaușescu a făcut anunțul cu pricina surprinzându-i până și pe membrii C.C. care nu erau la curent cu etapa în care se afla plata datoriei externe⁴. Șeful statului sublinia efortul deosebit făcut în direcția plății externe. Astfel, spunea acesta, „în anul 1980 aveam 11 – 12 miliarde de dolari. La începutul anului mai aveam 1,150 de mii de dolari”⁵. Informația nu era destinată însă marelui public și tocmai de aceea a avut un circuit închis. Momentul trebuia să fie foarte bine pregătit din punct de vedere propagandistic astfel încât să fie încă un element catalizator și mobilizator pentru o populație epuizată pentru a se aduna în jurul conducătorului. În acest context, Nicolae Ceaușescu îi avertiza pe cei prezenți că „vom discuta problema aceasta la plenară și la Marea Adunare Națională și atunci vom face public cunoscut, nu dăm acum în presă”⁶. Modul triumfalist în care a prezentat situația făcea să se creadă că România o va lua pe un cu totul alt drum din punct de vedere economic.

Vestea avea să fie lansată câteva zile mai târziu, la 12 aprilie 1989, cu ocazia Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Populația avea să afle din ziarul *Scînteia* de a doua zi marea realizare⁷, iar la nivelul întregii țări au demarat o serie de acțiuni festive care glorificau marele eveniment. După câteva zile a fost convocată o sesiune a Marii Adunări Naționale, 17-18 aprilie 1989, în cadrul căreia Nicolae Ceaușescu a fost aclamat de toți deputații în calitate de reprezentanți ai poporului.

Erau create, așadar, premisele pentru ridicarea nivelului de trai, întrucât, spunea Nicolae Ceaușescu, plata datoriei externe marchează în sfârșit începutul unei „*depline independențe economice și politice a României!*”⁸ întrucât, afirma același lider, „*pentru prima dată în istoria sa îndelungată. România nu mai are nici o datorie externă, nu mai plătește tribut nimănui și este cu adevărat independentă - și economic și politic!*”⁹

Nicolae Ceaușescu aducea la cunoștința opiniei publice cifrele plăților externe. Astfel, spunea acesta, „*la sfârșitul lunii martie, am lichidat datoria externă a țării, care în 1980 reprezenta peste 11 miliarde de dolari. În total. Din 1975 până în martie 1989 am plătit circa 21 miliarde dolari, din care dobânda reprezintă peste 7 miliarde dolari. În acestea nu sunt cuprinse datoriile pe care le-am avut în ruble și care, de asemenea, au fost de mult achitate. În prezent, țara noastră are de încasat din creditele pe care le-a acordat diferitelor state peste 2,5 miliarde dolari. Plata datoriei externe a cerut, fără nici o îndoială, eforturi mari. A trebuit să acționăm în așa fel încât să asigurăm atât dezvoltarea generală a țării, cât și lichidarea treptată, în această perioadă, a întregii datorii, să luăm, totodată, măsurile necesare pentru întărirea continuă a ordinii și disciplinei, a bunei gospodării și conduceri a tuturor sectoarelor de activitate*”¹⁰.

După enumerarea acestor cifre impresionante pentru nivelul României, care aduceau noi argumente în direcția explicării situației economice extrem de complicate a României, conștient de situația dificilă a populației, Nicolae Ceaușescu plonjează în explicații care

⁴ Ilarion Țiu, *Achitarea datoriei externe. Ultimul proiect grandios al lui Ceaușescu*, în *Sfera Politicii*, vol XXII, nr. 3 (179), mai-iunie 2014, p. 101.

⁵ *Stenograma ședinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din ziua de 31 martie 1989*, apud *Ibidem*, p. 102-103.

⁶ *Ibidem*, p. 103.

⁷ *Scînteia*, 13 aprilie 1989, p. 1.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

pornesc de la realitățile geopolitice la cele concrete din România pentru a justifica situația internă. Astfel, spunea acesta, *“după cum este cunoscut, din 1980 până în prezent, situația economică mondială a fost foarte complexă și gravă. S-a înrăutățit continuu situația țărilor în curs de dezvoltare, ale căror datorii externe sunt astăzi de peste 1300 miliarde dolari”*¹¹. România făcea parte din această categorie a țărilor în curs de dezvoltare, fiind aspirantă la titlul de țară cu nivel mediu de dezvoltare, însă marea realizare era aceea că prin *“plata datoriei externe”*¹², România a reușit să se elibereze în opinia autorităților de sub orice opresiune externă, putând porni pe calea bunăstării propriului popor.

În acest sens se afirma că *“adoptând hotărârea de a plăti în acest deceniu întreaga datorie externă, am pornit de la faptul că numai prin lichidarea acesteia vom putea să asigurăm deplina independență economică și politică, să înfăptuim neabătut Programul partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și să creăm condițiile necesare înaintării ferme a României spre comunism!. Totodată am stabilit să acționăm în așa fel încât să asigurăm dezvoltarea economico-socială a patriei și ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului. În anii 1981-1989 am alocat pentru dezvoltare peste 2.000 miliarde lei. Calculând la cursul necomercial al dolarului, aceasta înseamnă peste 200 miliarde dolari. Producția industrială este în acest an cu peste 50% mai mare față de 1980. Producția agricolă va fi aproape de 1,5 ori mai mare. Volumul de mărfuri vândute populației, în prețuri curente, este cu 40% mai mare. Fondul total de retribuție a crescut, în această perioadă, cu circa 60%, iar retribuția medie cu circa 50%. După cum este cunoscut, în anii 1981-1989 au fost majorate de două ori retribuțiile și pensiile. În acest an, până la 1 august se va încheia cea de-a doua majorare a retribuției și a pensiilor. În același timp s-au majorat alocațiile pentru copii cu circa 70% și au crescut cheltuielile sociale pe locuitor cu peste 44%. În general, în această perioadă, s-au realizat vaste lucrări industriale, agricole și de interes național și s-au realizat peste 1 milion de apartamente. În acești ani s-au dat în folosință Canalul Dunăre – Marea Neagră și Canalul Poarta Albă - Midia Năvodari, în lungime totală de circa 100 km, s-a realizat metrourul în București, care în acest an va avea o lungime de 60 km, s-a amenajat râul Dâmbovița și s-au înfăptuit marile lucrări de modernizare și sistematizare a Capitalei, printre care și noul centru administrativ. În general au cunoscut o puternică dezvoltare toate județele, orașele și comunele patriei noastre socialiste...”*¹³.

Toate aceste argumente păreau că vor fi suficiente și mobilizatoare pentru o populație supusă unor condiții de viață destul de precare, astfel încât regimul să beneficieze în continuare de susținerea sa. Numai că acest lucru nu era posibil, iar autoritățile comuniste știau acest lucru. Nimic nu s-a îmbunătățit din perspectiva nivelului de trai, iar aprovizionarea cu alimente a rămas la fel de deficitară. Asta în ciuda a ceea ce se afirmase la Planara C.C. a P.C.R. și cu prilejul lucrărilor Marii Adunări Naționale din 17-18 aprilie 1989, dovadă că totul se desfășura la nivel propagandistic.

Astfel se explică și continuarea monitorizării populației de către organele represive, conștiente, împreună cu structurile politice conducătoare, de problemele din sistemul de aprovizionare cu produsele alimentare în primul rând, dar nu numai, ci și a altor categorii de bunuri necesare traiului cotidian, un cotidian agresat din ce în ce mai puternic anii de sfârșit ai regimului comunist¹⁴.

Astfel, într-o notă a Securității din Oradea, datată 26 mai 1989¹⁵, așadar la numai o lună după discursul triumfalist de la Plenara CC al PCR și de la sesiunea Marii Adunări Naționale, au fost semnalate grave deficiențe în aprovizionarea populației cu produse agroalimentare. Aceasta acoperea practic întreaga plajă a alimentelor de bază. Ceea ce ar putea surprinde astăzi este sintagma utilizată de document de *“drepturi de consum ale populației”* însă se cunoaște faptul că alimentele fuseseră raționalizate în România, fiecare dintre locuitori având repartizată lunar o anumită cantitate de produse alimentare.

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem*, p. 2.

¹⁴ Adrian Neculau (coord.), *Vața cotidiană în comunism*, Editura Polirom, Iași, 2004, passim.

¹⁵ Arhivele Consiliului național pentru Studierea Arhivelor Securității, *Fond Documentar*, Dosar 1193, vol. 2, f. 16-18 (în continuare A.C.N.S.A.S.).

Nota Securității făcea trimitere directă la unele „deficiențe în aprovizionarea populației cu produse agroalimentare”¹⁶ fiind de fapt o sinteză a problemelor populației din spectrul economic.

Astfel, se spunea acolo, probleme majore erau în privința aprovizionării cu lapte. Aici lucrurile erau grave chiar în opinia instituției de forță subliniindu-se faptul că „materia primă se realizează la nivel de 38% față de sarcina planificată pe județ”¹⁷, livrându-se populației zilnic „doar 58.000 litri lapte în zilele lucrătoare, precum și produse proaspete stabilite prin Programul Județean de Aprovizionare”¹⁸. Lipsuri și mai grave sunt semnalate de Securitate în spațiul produselor complementare precum „băuturi răcoritoare pe bază de zer și zară, batoane din miere artificială, brânză de vaci cu adaosuri, lapte praf cu must de malț”¹⁹. Autorul documentului sublinia apăsător că „aceste produse complementare nu se realizează la nivelul sarcinilor stabilite, motivându-se lipsa repartițiilor de zahăr și a materiilor prime ce intră în componența produselor”²⁰. Documentul mai semnală lipsa unor produse precum „brânza telemea, brânza de burduf, smântână, cașcaval, brânză de vaci în cantități care să satisfacă cerințele, iar laptele distribuit nu acoperă în toate cazurile necesarul”²¹. Semnalul de alarmă era accentuat în ceea ce privește aprovizionarea unor creșe și grădinițe prin rețeaua unităților „Alimentara” care „se face în raport cu cantitatea de lapte primită și nu de numărul de copii existent”²², semnalându-se faptul că preșcolarii din sistemul grădinițelor orădene și bihorene nu beneficiază de hrană specifică suficientă, fapt considerat nepotrivit chiar și de angajații Securității.

Neajunsuri erau semnalate și în aprovizionarea populației cu produse din carne. „Gama sortimentală este restrânsă și nedistribuită uniform cantitativ, predominând produse cu rentabilitate ca: salam de porc Mistreț, cîrnați Igniș, slănină afumată, oase”²³, se spune în document, iar materia primă este compusă din „carne cu valoare nutritivă redusă”²⁴. Deficiențele erau majore, fiind subliniate clar în documentația întocmită de Securitate și înaintată structurilor ierarhice superioare din București. Astfel, se spunea acolo, „întrucât nu se dispune de făină de soia, polifosfat de sodiu și ulei, precum și de unele condimente ca: cimbru, chimion, maioran precum și de cantitățile sporite de grăsimi introduse, calitatea acestor produse era afectată. De asemenea, din lipsă de membrane adecvate, aspectul comercial lasă de dorit (se folosesc bășicile și membranele de ovine și cabaline). Au fost situații în care unele produse deficitare folosite în preparatele culinare preambalate, au fost înlocuite cu oase”²⁵.

Nici cantitățile de ulei nu erau suficiente. În consecință, „datorită stocurilor reduse de ulei, Centrala Uleiului București a emis cote care sunt sub cantitățile contractate de beneficiari Unele din acestea nu pot fi respectate de către Intreprinderea de Ulei Oradea. Până în ziua de 24 mai a.c., cota către ICRA Bihor de 208 tone, a fost realizată la nivel de 125 tone, din care la Beiuș – 2,4 tone, Salonta, 12,1 tone, Aleșd, 1,3 tone, iar la Marghita și Vașcău nu s-a livrat nici o cantitate”²⁶. Având se pare acces la datele naționale referitoare la această chestiune, cel care a elaborat documentul a subliniat faptul că județului Bihor, deși este un județ de graniță, i s-a repartizat o cantitate de ulei mult sub necesar și mult sub cantitățile oferite altor județe. Între județele enumerate ca făcând parte dintre cele mai bine aprovizionate erau: Alba, Arad, Cluj; Hunedoara, Sălaj, Maramureș, neînțelegându-se care este cauza pentru care dintre toate județele din vestul țării Bihorul era defavorizat.

Deficiențe majore erau semnalate și în ceea ce privește asigurarea necesarului de zahăr, amintindu-se că „I.I.S. Zahăr Oradea, în luna mai va termina stocul de zahăr pentru fondul pieței, rămânând numai în rezerva de stat, cantitatea de 7000 de tone”²⁷. Riscurile din această perspectivă erau și mai mari deoarece „această unitate aprovizionează cu zahăr

¹⁶ *Ibidem*, f. 16.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, f. 16.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, f. 16-17.

²⁶ *Ibidem*, f. 17.

²⁷ *Ibidem*.

beneficiari din 5 județe, necesarul de livrări pe lună fiind de 3000 tone”²⁸.

O situație extrem de precară se înregistra și în domeniul aprovizionării populației cu ouă. Din această perspectivă se semnală faptul că „cantitățile de ouă puse în vânzare prin rețeaua comercială ICS Alimentara și ICSIF, reprezintă aproximativ 30% din necesarul populației”²⁹.

În încheiere, documentul elaborat de Securitate și înaintat conducerii superioare semnală deficiențe generale majore referitoare la incongruențele din sistemul alimentației publice și în general din cel al „cooperăției de consum”. Cele mai grave erau considerate cele generate de neajunsurile în ceea ce privește „repartiția mărfurilor din partea Direcției Comerciale a Județului Bihor, în sensul că repartițiile stabilite s-au primit după 15 mai a.c., situație care a produs dereglări în aprovizionare...”³⁰. Astfel, au fost semnalate restanțe în „distribuirea uleiului, iar cotele alocate au fost diminuate. Deși se primesc repartițiile pentru drojdie, acestea sînt mici față de necesar. Nu se respectă prevederile contractului cu ITA Bihor, privind necesarul de mijloace de transport, ceea ce produce întârzieri în aprovizionare. În rețeaua comercială nu mai există conserve de legume, de fructe sau mixte, iar umităților comerciale din mediul rural li se trimit unele produse nesolicitate datorită prețului ridicat (exemplu țigări Golf)”³¹.

În condițiile în care altădată centrelor muncitorești importante din județ, precum cele miniere sau siderurgice, li se acorda o atenție specială tocmai pentru a preîntâmpina eventuale revolte, documentele Securității semnalau faptul că în prima parte a anului 1989 acestea nu mai erau aprovizionate ritmic, ci doar sporadic și „în proporție de 70-75%”³² din necesar.

Iată, așadar, cum la puține săptămâni de la anunțul legat de independența economică a României și finalizarea plății datoriei externe problemele cotidiene ale românilor erau departe de a fi rezolvate.

Lucrurile nu s-au îndreptat nici în lunile care au urmat. Nemulțumirile populației semnalate de organele represive erau la fel de prezente, dovadă că tot ceea ce s-a discutat în primăvara anului 1989 în legătură plata datoriei externe și viitorul luminos care stătea în fața românilor rămăsese la nivel propagandistic.

Nemulțumirile legate de condiția economică a cetățeanului s-au perpetuat fiind semnalate inclusiv în preajma și în timpul Congresului al XIV-lea (20 noiembrie 1989-24 noiembrie 1989), unde se anunțau de asemenea marile realizări din sfera economică și a creșterii nivelului de trai a populației. Astfel, chiar în preajma Congresului, la 10 noiembrie 1989, fuseseră semnalate o serie de nemulțumiri ale crescătorilor de oi din județul Bihor din zonele Cherechiu și Diosig³³, nemulțumiri cauzate de „obligațiile contractuale în natură”³⁴ la care continuau să fie supuși chiar dacă în martie 1989 se anunțase triumfalist faptul că lucrurile se vor schimba ca urmare a obținerii deplină a *independenței economice* a României. Aceștia, crescătorii de oi, se numărau printre puținele categorii sociale cu oarecare independență economică în România comunistă, iar regimul lucra cu mai mare atenție în acest spațiu. Acest fapt reieșea și din rapoartele Securității care semnalau printre ciobanii urmăriți oameni cu avere destul de importantă. Unul dintre aceștia, Vonica Maniu din Cherechiu, în vârstă de 60 de ani, avea în proprietate 1300 de oi, trei case în județele Alba, Sibiu și Bihor, precum și un autoturism ARO Diesel³⁵.

În condițiile în care tensiunile din țară creșteau în loc să se liniștească, așa cum sperau autoritățile după obținerea *independenței economice*, structurile de forță primeau ordine să supravegheze în continuare foarte atent starea de spirit a populației, cu atât mai mult cu cât lucrările Congresului al XIV-lea trebuiau să se desfășoare fără probleme. Asta în condițiile în care în întreg blocul comunist lucrurile scăpaseră de sub control în sensul liberalizării acestor regimuri³⁶.

²⁸ *Ibidem*, f. 17-18.

²⁹ *Ibidem*, f. 18.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

³³ A.C.N.S.A.S., *Fond Documentar*, Dosar 1193, vol. 3, f. 225.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Adam Burakowski, Aleksander Gubrynowicz, Paweł Ukielski, 1989. *Toamna națunilor*, Editura Polirom, Iași, 2012, *passim*; Stelian Tanase, *Istoria căderii regimurilor comuniste. Miracolul revoluției*, Editura **Humanitas**, București, 2009, *passim*.

Tocmai de aceea, în zilele premergătoare Congresului al XIV-lea al PCR, organele Securității primeau din nou misiunea evaluării stării de spirit a populației la nivelul județului Bihor. Concluziile conduceau din nou în direcția existenței aceluiași probleme economice legate de asigurarea bunurilor de consum. Redactat în cea de-a doua zi a congresului, la 21 noiembrie 1989, acesta demonstra încă o dată problemele reale ale românilor și diferența enormă dintre nivelul de trai și propagandă, dintre ceea ce se spunea la congres³⁷ și peisajul economic cotidian.

Realitatea era, de fapt, una demobilizatoare pentru locuitori, așa cum dealtfel semnaleză rapoartele Securității, care nu ezită să consemneze adevărata stare de spirit a populației. Astfel, se spunea într-una dintre notele elaborate referitoare la situația din orașul Marghita, județul Bihor, în plină perioadă a celui de-al XIV-lea Congres al PCR, „*există o stare de spirit necorespunzătoare determinată de restanțele mari în livrarea buteliilor de aragaz, lipsuri în repartitia locuințelor, neplata concediilor medicale, precum și de neajunsurile existente în aprovizionarea cu produse alimentare*”³⁸. Documentul este extrem de edificator și, necosmetizat, arată de fapt realitățile României sfârșitului de an 1989 traversată de o criză extrem de profundă. Fotografia în care este surprinsă Marghita de nota în discuție este, fără îndoială, una valabilă întregii Români, excepție făcând desigur membrii nomenclaturii. Aflăm astfel că „*nu s-au primit butelii de aragaz din 31.10.1989, pe luna noiembrie nu s-a eliberat nici un bon de butelii, pe luna octombrie restanța este de 412 butelii. Pe luna noiembrie față de 1300 de butelii alocate nu s-a început livrarea până în prezent*”³⁹.

Însă cea mai grea situație era legată de asigurarea cu produse alimentare de bază necesare traiului zilnic. Raportul făcea o descieri a problemelor existente doar pentru lunile octombrie și noiembrie 1989, însă pe întregul an situația era și mai gravă fiind evidențiate diferențe foarte mari între ceea ce fusese repartizat populației pentru consum și cantitățile foarte mici primite de fapt pentru consum. Astfel, se spunea acolo, „*în ceea ce privește aprovizionarea populației cu principalele produse din carne, lapte, situația este următoarea pe lunile octombrie și noiembrie*”⁴⁰.

Produse	1989	octombrie	noiembrie
Carne	repartiție livrat	18 tone 4,7 tone	40 tone 4,1 tone
Preparate din carne	repartiție livrat	39 tone 10,7 tone	40 tone 5,9 tone
Conserve carne	repartiție livrat	13 tone 0 tone	13 tone 0 tone
Preparate culinare	repartiție livrat	7 tone 10,3 tone	7 tone 2,3 tone
Pește	repartiție livrat	1 tonă 4,5 tone	4 tone 2,3 tone
Conserve pește	repartiție livrat	3 tone 1,5 tone	3 tone 0,7 tone
Produse lactate			
- brânzeturi	repartiție livrat	10 tone 0,35 tone	9 tone 0,2 tone
- margarină	repartiție livrat	3 tone 4,9 tone	3 tone 2,3 tone
- unt	repartiție livrat	0 tone 0,2 tone	2 tone 0 tone ⁴¹

După cum se poate constata existau mari probleme în aprovizionarea populației cu produse de primă necesitate, precum lapte și carne precum și derivate ale acestora. Situația

³⁷ A.C.N.S.A.S., *Fond Documentar*, Dosar nr. 79/1989, f. 1-132.

³⁸ Idem, *Fond Documentar*, Dosar 1193, vol. 3, f. 85.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*, f. 85 versă.

era una generală pentru întregul județ Bihor și, desigur, pentru întreaga țară. Asta explică odată în plus ceea ce a urmat în decembrie 1989.

Un alt raport al organelor de Securitate din 25 noiembrie 1989, la o zi după terminarea congresului, vine să completeze starea de nemulțumire a populației pe durata întregului forum al comuniștilor români. Documentul este unul „exemplar” pentru ceea ce înseamnă transmiterea datelor din teritoriu de așa manieră încât, odată reales Nicolae Ceaușescu, să nu creeze disconfort, nici adresanților și nici celor care fac adresa. Astfel, se sublinia acolo, în Bihor lucrările Congresului al XIV-lea au fost urmărite într-o „*atmosferă liniștită, lipsită de frământările și tulburările din alte țări socialiste (...), ceea ce demonstrează că politica generală a partidului și statului nostru este justă, urmată de încredere de întregul popor*”⁴². Ori, se cunoaște faptul că în Oradea și Bihor în toamna anului 1989 au avut loc, chiar în perioada Congresului, nemulțumiri afișate față de ceea ce se întâmpla în România⁴³.

În ciuda faptului că nota Securității dorea să escamoteze realitatea, din ea răzbat totuși nemulțumirile, așa cum fuseseră acestea semnalate într-o altă notă cu doar câteva zile înainte, așa cum am arătat mai sus. Raportul din 25 noiembrie 1989 sublinia faptul că majoritatea comentariilor din timpul congresului „*vizează probleme legate de mai buna aprovizionare a populației cu produse agroalimentare și produse de larg consum. Aceasta cu atât mai mult cu cât în conținutul raportului se vorbește în mai multe rânduri de ridicarea nivelului de trai al poporului*”⁴⁴. Oamenii vedeau așadar diferențele majore dintre propagandă și realitatea cotidiană. Acest fapt este surprins de raport ceea ce indică faptul că Securitatea atrăgea atenția asupra acestui fapt și că populația era profund nemulțumită de vreme ce toți cei supravegheați afirmau că „*este inadmisibil ca după o recoltă atât de bogată, făina ca produs raționalizat să nu fie distribuită. lunar, orezul să lipsească de mai mult timp din rețeaua comercială, lipsă resimțită mai acut în prezent în ajunul sărbătorilor de iarnă, carnea, preparatele din carne, produsele lactate, dulciurile și ouăle să nus e găsească în cantități suficiente în magazinele alimentare, iar unele produse din import, condimente să nu se găsească deloc*”⁴⁵.

Securitatea trăgea astfel, prin notele sale informative, semnale clare de alarmă subliniind existența în județul Bihor a unei stări de nemulțumire crescândă cauzată de problemele economice cu care se confrunta marea majoritate a populației care chiar și în timpul „*marelui forum al comuniștilor*” era mai degrabă preocupată de „*problemele lor zilnice, determinate de greutățile în aprovizionare*”⁴⁶, decât la ceea ce se spunea acolo.

În egală măsură aceste documente semnalau clar faptul că oamenii așteptau de la Congresul al XIV-lea măsuri concrete de corectare a problemelor existente pe un fond în care dinspre liderii partidului comunist și ai statului român veneau afirmații legate de continua ridicare a nivelului de trai, adică exact contrariul a ceea ce se întâmpla în realitate. Astfel, se spunea într-o altă notă a Securității, majoritatea oamenilor „*au așteptat de la congres ceva concret și imediat cu privire la îmbunătățirea aprovizionării cu alimente, medicamente, bunuri de larg consum*”⁴⁷.

Practic, erau nemulțumite toate straturile societății, iar acest fapt era reliefat amplu de informările făcute de Securitate la nivelul județului Bihor. Nemulțumite erau cadrele medicale care subliniau „*lipsa unor medicamente de primă necesitate din spitale, farmacii și depozitele Centrofarm*”⁴⁸. Penuria de medicamente era o realitate cotidiană în societatea bihoreană și națională în egală măsură, completând o altă realitate sumbră, lipsa mâncării. Toate acestea contribuiau la grave deficiențe în sănătatea populației cauzată de malnutriție și lipsa unei medicații care să preîntâmpine această situație. Malnutriția apare în urma

⁴² *Ibidem*, f. 247.

⁴³ Gabriel Moisa, *Acte de revoltă anticomunistă în Oradea și Bihor în toamna anului 1989*, în Gabriel Moisa, Mircea Bradu, Radu Davidescu, *Revoluția română la Oradea. Documente, mărturii*, Editura Arca, Oradea, 2009, p. 49-55.

⁴⁴ A.C.N.S.A.S., *Fond Documentar*, Dosar 1193, vol. 3, f. 247 verso.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

unui consum caloric mai mare comparativ cu aportul de nutrienți. Aceasta afectează în egală măsură și persoanele adulte și copiii putând provoca handicapuri permanente și o sensibilitate crescută la infecții. Realitățile cotidiene din România anilor '80 crează această posibilitate pe scară destul de largă iar cozile din fața magazinelor erau „o reflexie a subdezvoltării și a resemnării cu mizeria etatizată”⁴⁹. Cultura penuriei este un concept folosit adesea când se vorbește despre societatea românească a anilor '80⁵⁰ și face referire la modul în care indivizii și gospodăriile făceau față lipsei de alimente.

Toate acestea demonstrează încă o dată demagogia și propaganda regimului care construiau o lume paralelă, imaginară. În ciuda deficiențelor semnalate de organele de securitate și înaintate superiorilor în raportul prezentat Nicolae Ceaușescu sublinia creșterea nivelului de trai și a consumului alimentar. Astfel spunea acesta „consumul alimentar a crescut de la 1.800 de calorii zilnic pe locuitor, în 1950, la circa 3.300 de calorii în prezent, România înscriindu-se între țările cu un bun consum din punctul de vedere al necesităților fiziologice”⁵¹. Timp de șase ore raportul, prezentat la 20 noiembrie 1989, în prima zi a Congresului al XIV-lea al PCR, prezenta marile realizări ale regimului și lumea fericită în care trăia populația României.

În aceste condiții ceea ce s-a întâmplat în decembrie 1989 a venit aproape firesc și de la sine pe un fundal pregătit parcă înadins inclusiv de structurile de putere existente atunci, politice, administrative și represive deopotrivă. Situația era, așadar, propice pentru a se declanșa evenimente majore, iar amorsarea exploziei s-a făcut pe un teren afânat, pregătit special în opinia noastră. În condițiile în care Securitatea, câinele de pază al regimului, cunoștea aceste lucruri, factorii politici decidenți de la București, de asemenea, rămâne întrebarea ce s-a întâmplat de nu s-au luat măsuri astfel încât lucrurile să nu scape de sub control, inclusiv prin îmbunătățirea situației economice a României în condițiile în care se anunțase cu mai bine de jumătate de an de zile înainte terminarea plăților datoriei externe și obținerea *independenței* economice? Sau poate Nicolae Ceaușescu nu cunoștea realitatea astfel încât să nu poată lua măsuri? În această ipoteză, cine bloca informarea acestuia? Dacă o făcea, decizia era deliberată sau întâmplătoare? Care era scopul? Să fie cumva înlăturarea lui Nicolae Ceaușescu în contextul schimbărilor generale din blocul sovietic cu voia unora sau altora având în vedere că el, neînțelegând mersul istoriei, refuza să plece din fruntea partidului și statului? Toate acestea sunt întrebări legitime care încă nu beneficiază de un răspuns profesionist bazat pe documente și mărturii credibile, deși sugestii în această direcție există deja. Așa cum se întâmplă adesea, se poate să fie câte puțin din fiecare dintre cele afirmate mai sus. Cercetările viitoare vor rezolva, sperăm aceste necunoscute, odată cu accesul la arhive. Dacă acestea au fost sau vor fi păstrate.

⁴⁹ Paul Cernat, *Cozi și oameni de rând în anii '80*, în Adrian Neculau (coord.), *Viața cotidiană în comunism*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 191.

⁵⁰ Liviu Chelcea, Puiu Lățea, *Cultura penuriei: bunuri, strategii și practici de consum*, în *România anilor '80*, în Idem, p. 152-174.

⁵¹ A.C.N.S.A.S., *Fond Documentar*, Dosar 76/1989, vol. 1, f. 35.